

İHRACAT İKLİMİNDE SON BİR YILIN EN YÜKSEK SEVİYESİ

Türkiye imalat sektörünün ana ihracat pazarlarındaki faaliyet koşullarını ölçen **Istanbul Sanayi Odası (İSO) Türkiye İmalat Sektörü İhracat İklimi Endeksi**, Nisan ayında 53,1 olarak gerçekleşti ve üst üste üçüncü ay eşik değer 50'nin üzerinde kalarak ihracat iklimindeki iyileşmenin sürdüğünü gösterdi. Bu veri, ihracat ikliminde Mayıs 2022'den bu yana en belirgin güçlenmeye işaret etti.

Yüzde 9'luk payıyla Türk imalat sektörünün en büyük ihracat pazarı olan Almanya'da üretim artışı ivme kazanarak nisan ayında son bir yılın en yüksek hızına ulaştı ve bu yılın başındaki yavaşlamanın ardından iyileşmeye işaret etti. Benzer şekilde, Birleşik Krallık'ta büyüme hızı son bir yılın en yüksek seviyesine ulaşırken ABD'de ise ekonomik aktivite 11 ayın en güçlü artışını gerçekleştirdi. Fransa, İtalya ve İspanya ikinci çeyreğin ilk ayında büyüme bölgesinde kalsa da Avrupa'nın imalat sektöründe talep zayıflığı olduğuna ilişkin sinyaller dikkat çekti. Hollanda, Avusturya, Polonya ve Çekya'da üretim nisan ayında düşüş kaydetti.

Orta Doğu'nun bazı bölgeleri nisan ayında da güçlü büyüme eğilimini korudu. Birleşik Arap Emirlikleri (BAE)

petrol dışı ekonomik aktivitede belirgin bir genişleme kaydetti ve büyüme hızı son altı ayın en yüksek düzeyine çıktı. Suudi Arabistan'da üretim hafifçe hızlanırken Katar da güçlü büyümesini sürdürdü. Mısır ve Lübnan'da ekonomik aktivitenin düşmeye devam etmesi, görece olumsuz gelişmeler olarak kaydedildi.

Sahra Altı Afrika'nın bazı bölgelerinde talep yine zayıf seyretti. Güney Afrika ve Kenya'da, üretim düşüş gösterirken Nijerya'da ise nakit krizinin hafiflemesi ekonomik aktivitede toparlanma sağladı. Çin'de salgına yönelik kısıtlamaların bu yıl başlarında gevşetilmesiyle birlikte başlayan büyüme nisan da devam etti ve ülke ekonomisi toparlanma eğilimini sürdürdü.

Adana, ekonomik büyüklükte 10'unculuğa geriledi

İLLERE GÖRE EKONOMİK
BÜYÜKLÜK
(GSYH) 2021 (MİLYON TL)

1) İSTANBUL.....	2.202.156
2) ANKARA.....	667.142
3) İZMİR.....	462.152
4) KOCAELİ.....	309.313
5) BURSA.....	302.121
6) ANTALYA.....	208.472
7) KONYA.....	149.229
8) GAZİANTEP.....	148.588
9) TEKİRDAĞ.....	145.716
10) ADANA.....	141.673

Fotoğraf: Ayhan Senbayrak

Cumhuriyet'in ilk yıllarında ekonomik büyüklüğü İstanbul, İzmir ve Ankara ile birlikte anılarak ilk 4 arasında gösterilen Adana, 100'üncü yıla 10'uncu olarak giriyor. GSYH'ya 2021 yılında 141,6 milyar TL katkı sağlayan Adana, artık sadece ilk 3 kentten değil, sırasıyla Kocaeli, Bursa, Antalya, Konya, Gaziantep ve Tekirdağ'ın gerisinde kaldı. Bu yazı, Adana'nın ekonomik verilerini sunmanın yanı sıra sorunları ve çözüm önerilerini de içeriyor.

Mehmet ULUĞTÜRKAN / Refleks

Gayri Safi Yurtici Hasıla'ya (GSYH) şehirlerin katkısı, ekonomik büyüklüğünü gösteren tabloların başında geliyor. 7 trilyon 248 milyar 789 milyon TL'lik 2021 yılı Türkiye GSYH'sına 141,6 milyar TL katkı sağlayan Adana, sıralamada kendisine 10'uncu sırada yer buldu. Yıllar itibarıyla kademeli olarak gerileyen Adana ekonomisi var olan potansiyeliyle karşılaştırıldığında ortaya ihmaller, yönetsel zaafılar çıkıyor. Ortaya çıkan sonuçta merkezi yönetimin aldığı kararların yanı sıra büyüme için proje geliştiremeyen yerel yönetimlerin etkisi var. Güneydoğu'dan terör nedeniyle alınan vasıfsız göçle sosyoekonomik yapısı bozulan, tesvik magduriyetiyle rekabet avantajını yitiren Adana, beceriksiz yerel yönetimle yatırımları çekemeyen şehir haline dönüşmüş durumda. Son yıllarda özellikle organize sanayi bölgesinde (OSB) başarılı hamleler gerçekleştirilen, yeni kurulacak endüstri bölgeleriyle heyecan yaratan Adana'nın bu yükselişi şehrin daha üst soralara taşınmasına maalesef yetmiyor.

NÜFUS ARTMIYOR

Potansiyeline göre yeterli yerli ve yabancı yatırımcı çekemeyen Adana, yaşam için tercih edilen şehirler arasında da yer almıyor. Bugün 2 milyon 274 bin nüfusa sahip

Adana, 2000 yılında Türkiye nüfusunun yüzde 2,9'unu bünyesinde barındırıyordu. Oysa bu oran 2022 yılında yüzde 2,67'ye düşmüş durumda.

Adana son yıllarda göç alan değil, göç veren şehirler arasında. 2021-2022 döneminde Adana, 55 bin 18 kişi göç almış, buna karşın 62 bin 156 kişi Adana'dan ayrılmış. Üstelik göç istatistikleri irdelendiğinde şehre nitelsiz göç yerleşirken nitelikli ve alım gücü yüksek göçün verildiği görülüyor. Öte yandan 1990'lı yıllarda Güneydoğu'dan terör nedeniyle alınan göçün benzeri Suriye iç savaşıyla da tekrarlanmış durumda. 2000

yılında nüfus bakımından Türkiye'nin 5'inci büyük şehri olan Adana, 2013 yılından 2020'ye kadar 6'ncı, son iki yıldır da 7'inci konumda.

NÜFUSUN YÜZDE 10'U SURIYELİ

'Geçici Koruma Kapasitesindeki Suriyelilerin İllere Göre Dağılımı' tablosuna göre Adana'da kayıtlı olarak 243 bin 617 Suriyeli var. Yani toplam nüfusunun yaklaşık yüzde 10'u Suriyeli olan Adana, Türkiye'nin en çok Suriyeli nüfusuna sahip 5'inci kenti. Nüfusa oranla Ankara'da yüzde 1,55, İzmir'de yüzde 3,05 ve İstanbul'da yüzde 3,23 oranda Suriyeli nüfus var. Yani 5,8 milyon nüfuslu Ankara'da sadece 91 bin Suriyeli varken 2,5 milyon nüfuslu Adana'da kayıtlı Suriyeli sayısı 250 bine yaklaşmış durumda. Böylesi bir tablonun gelecekte getireceği güvenlikten sağlığa, eğitimden kültüre kadar nasıl bir tahribat yaratabileceğine dair bir çalışmanın, önlemin gündeme getiril-

141,6
MİLYAR TL
(GSYH'ya Adana
katkısı 2021)

142,5
MİLYAR TL
(Adana'nın
Mevduattaki
Kaynağı)

memiş ve getirilmiyor olması nasıl izah edilebilir?

TARIM KAN KAYBEDİYOR

Seyhan, Ceyhan ve Berdan ırmağının yer aldığı bereketli topraklara ve hemen her ürünün yetiştirilebildiği, subtropik iklime sahip Adana'da tarımın her yıl kan kaybediyor olması da hayli düşündürücü. 2021 yılında GSYH'ya tarımdan 10 milyar 208 milyon TL'lik katkı sağlayan Adana, 2 yıl önce Türkiye'nin en fazla tarımsal değer elde eden 6'ncı büyük şehir konumundan 8'inciliğe düşmüş durumda. Hâlâ verimli tarım topraklarının yaklaşık yarısını suyla buluşturamayan Adana'da sulama ağırlıklı olarak vahşi sulama tekniğiyle ve açık kanallarla gerçekleştiriliyor. Basınçlı kapalı

sulama sistemine sahip olunamayan Adana'da yılın her mevsiminde çiftçi su temin edemiyor. Dolayısıyla seracılık basta olmak üzere katma değeri yüksek tarımsal üretim yeterince gerçekleştirilemiyor. Yanı sıra Çukurova'da yetiştirilen katma değeri yüksek meyve-sebze, ciçek gibi ürünler hava ve tren yoluyla Avrupa ve Kafkaslar basta olmak üzere dünya pazarlarına zamanında ulaştırılmıyor. Ayrıca bölgenin tarımsal üretim potansiyeli sanayiye giridi olarak tam anlamıyla yanıtlanmıyor. Bunda Adana'nın uzun yıllar İPARD desteklerinden mahrum bırakılmasının önemli payı var. Zira Adana, son yıllarda depolamadan paketlemeye kadar tarımsal ürünleri işleyecek yeterince sanayi yatırımı gerçekleştirmedi.

• Devamı 5. Sayfada

SANAYİSİ TÜRKİYE'NİN 9'UNCU BÜYÜĞÜ

Osmalı İmparatorluğu'nun bir elin parmağıyla sayılabilecek **sanayi** şehirlerinden biri olmasıyla köklü bir **sanayi** geçmişine sahip Adana, **sanayide** de kendinden beklenen performansı göstermedi. GSYH'ya 2021 yılında 40 milyar 812 milyon dolarlık katkı sağlayan Adana'da son yıllarda **sanayide** yukarı doğru bir yükseliş olmasına rağmen şehir bu alanda Türkiye'nin 9'uncu büyüğü. Adana **Sanayi Odası**'na kayıtlı 2 bin 255 **sanayi** kuruluşu 23 farklı sektörde değer yaratmaya devam ediyor. Adana **sanayisinin** sektörler dağılımında ilk sıra yüzde 22,6'lık payla kimyasal ve kimyasal ürünlerin imalatına ait. İkinci sırayı yüzde 20,2 ile gıda, yüzde 14,1'le tekstil ürünlerinin imalatı alıyor.

Kente 1000 ve üzerindeki işçi çalıştırarak **sanayi** kuruluşu sayısı 11. İstanbul **Sanayi Odası**'nın (ISO) Türkiye'nin 500 Büyük **Sanayi** Kuruluşu' listesinde 10 Adanalı var. Bunlar arasında Adana'nın lideri SASA. Türkiye 20'ncisi olan SASA, yeni yatırımlarıyla yükselişini sürdürüyor. Sabancı ailesi tarafından kurulan, geçtiğimiz yıllarda Erdemoglu Ailesi tarafından satın alınan SASA, aynı zamanda Adana'nın ihracat lideri. Şehir, SASA gibi yüksek katma değer üreten ve heyecan yaratan yatırımlar bekliyor.

ISO'nun 2'nci 500 Büyük **Sanayi** Kuruluşu listesinde de 14 Adanalı var. Şehrin ekonomisinin yanı sıra sporundan sanatına kadar sosyoekonomik yapısına en fazla katkı sağlama beklenecekleri orta ölçekli **sanayi** kuruluşu sayısı yeterli değil. Bu listenin 48'inci sırasında yer alan Adana'nın lideri Merit Kimya, kentin geleceğine yön vereceği düşünülen petrokimya sektörünün yıldız şirketlerinden biri.

İHRACAT ÜRÜNLERİNDE TEKNOLOJİ DÜZEYİ

Adana **sanayisindeki** 'teknoloji düzeyi' üzerinde en fazla durulması gereken konulardan biri. Bu durum Adana'nın ihracat yapısı irdelendiğinde daha net görülebiliyor. 2022 yılında 3 milyar 117 milyon dolar ihracat gerçekleştiren Adana'nın ihracat ürünlerindeki yüksek teknoloji oranı binde 7. Oysa bu alanda Türkiye ortalaması yüzde 3,1. Adana'nın 2021

yıli ihracatının yüzde 44'ü düşük teknoloji ürünler içeriyor. Bu rakamın içerisinde çoğunluğu sebze meyve, tekstil oluşturuyor. Orta düşük teknolojinin payı yüzde 14,1 iken orta yüksek teknolojinin payı yüzde 41,4. Adana'nın köklü **sanayi** tarihiyle örtüşmeyen bu tablonun iyileştirilmesini inovasyona, ar-ge'ye muhtac. Şehir **sanayisinde** ar-ge ve yenilikçi üretim oranının yükselmesine en büyük katkıyı sağlayacak sistemin başında da üniversite-**sanayi** işbirliği yer alıyor. Çukurova Üniversitesi başta olmak üzere güçlü eğitim kurumlarına sahip Adana'da maalesef bu işbirliği de tam anlamıyla sağlanabilmiş değil. Örneğin yenilikçi üretimin, inovatif iş fikirlerinin kuluka merkezi olması beklenen Çukurova Teknokent'in de karnesi oldukça zayıf. Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Performans Sıralaması'nda Çukurova Teknoloji Geliştirme Bölgesi (Çukurova Teknokent) ilk 20'ye bile girebilmiş değil.

TÜRKİYE GİBİ CARI AÇIK VERİYOR

İhracatta 3 milyar dolar psikolojik sınırı henüz geçebilmiş Adana'nın ithalata da her geçen yıl artıyor. 2022 yılını 4 milyar 876 milyon dolarlık ithalata kapatan Adana, 1 milyar 759 milyon dolar dış ticaret açığı verdi. Beklentisi cari açık veren değil, fazlası olan bir Adana... Ekonomisini büyütebilmek için ihracatını artırmak zorunda olan Adana'da meslek odalarının bir taraftan yeni pazarlar için çalışma yaparken diğer taraftan ihracat ürünlerinin kilogram bedelini, teknoloji düzeyini artıracak radikal adımlara, üniversite-**sanayi** işbirliğini artıracak ortak projelere ihtiyacı var.

Enerji İhtisas Endüstri Bölgesi'ni faaliyete geçirmeye hazırlanan Adana'da bu yöndeki hamleler elbette **sanayi** ve ihracatın teknoloji düzeyini artıracak ama sadece petrokimya, enerji sektörlerine odaklanan Adana, yine arzu edilen, kendinden beklenen hamleyle gerçekleştiremeyecek.

İNÖVATİF GİRİŞİMCİLİK İLGI BEKLİYOR

Küresel arenada rekabetçi olmayı hedefleyen Adana'nın savunma **sanayisi**, ilac endüstrisi, otomotiv, uzay teknolojisi gibi alanlarda da olması elzem. Bu çerçevede 'inovatif girişimcilik' de göz ardı edilmemeli. Son dönemde bu alanda adını Türkiye'ye duyurmayı başaran, bölgede girişimcilik, mentor ve yatırımcı sayısının artırılmasına eğitim başta olmak üzere birçok projeye katkı sağlayan

Türkiye'nin 20'nci büyük **sanayi** kuruluşu SASA, Adana'nın **sanayi** lideri. Adana'dan en fazla ihracat yapan şirket olarak SASA yatırımlarına devam ediyor.

340 BİN 305
(Sigortalı Çalışan Sayısı)

bölge teşviklerinden yararlanabiliyor. Sektörlerle belirlenmiş, istihdam yoğun ya da ithal ikame üretimi yapacak yatırımlar da teşviklerin en üst limiti olan 6'nci bölgenin teşvik enstrümanları değerlendirilebilir.

HİZMET SEKTÖRÜ

UMUT VAAT EDİYOR

Adana, hizmet sektöründe de Türkiye GSYH'sına 2021 yılında 33 milyar 430 milyon TL'lik katkı sağlıyor. Bu rakamla alanında Türkiye 8'ncisi olan Adana'da hizmet sektörü büyüme vaat ediyor. Örneğin, çok sayıda köklü hastaneye sahip olan Adana yatak sayısı sıralamasında 7'nci sırada. 7 bin 532 yatak kapasitesine sahip Adana'da sağlık turizminde birkaç küçük düzenleme ve uluslararası uçuş sayısı artırılarak gelir artışı sağlanmak mümkün.

Adana'da 45 bin 796 işyerinde 340 bin 305 sigortalı çalışan var. Çalışanlar en fazla 26 bin 407 kişiyle tekstil ve konfeksiyon sektöründe. Bunu sırasıyla 12 bin 482 kişiyle gıda, 9 bin 143 kişiyle makine sektörleri izliyor.

Sonuç olarak Adana, tarım, **sanayi** ve hizmet sektörlerinde önümüzdeki 5 yıl içerisinde Türkiye ekonomisine mevcudun iki katı kadar değer sağlayabilir.

Bunun için bugün hâli komuşluğu Tarım İhtisas OSB, Balıkçılık İhtisas Bölgesi, Kimya Vadisi, Ceyhan Enerji İhtisas Endüstri Bölgesi gibi mega yatırım alanlarını bir iki yıl içerisinde faaliyete geçirmesi şart. Tüm bunlar için gerekli olan da samimi gayret ve merkezi yönetimde etkin iş yapacak güçlü bir lobi.

4 MİLYAR 876
MİLYON DOLAR
(Adana'nın 2022
İthalatı)

Girişimcilik Ekosistemi Derneği'nin (GED) kent dinamikleri tarafından desteklenmesi gerekiyor. Son dönemde Çukurova Kalkınma Ajansı'nın bölgede inovatif genc girişimciliği destekleyen faaliyetleri umut vaat ediyor.

PARALAR MEVDUATTA

Bir kentin ekonomik verilerine bakarken en önemli göstergelerden biri de mevduatları. Adana'nın 2022 yılı itibarıyla mevduatı varlığı 142,5 milyar TL. Bu rakam Türkiye'deki toplam mevduatın yüzde 1,4'ü. Mevduatta en fazla parası bulunan 7'nci şehir Adana'nın kredi kullanım rakamı 171 milyar TL. Bu rakamla Adana'nın krediler sıralamasında yeri 8'incilik. Oysa kendisine en yakın **sanayi** şehri Gaziantep'in mevduatı parası 121 milyar TL. Buna rağmen Gaziantep, mevduatının iki katı, yani 240 milyar TL kredi kullanıyor. Yani Gaziantep yatırma

Adana'dan daha fazla kaynak aktarıyor. Mevduatında 142,5 milyar TL bulunan Adanalı yatırımcı davet ederken yabancı sermaye rakamlarını da hatırlatmakta yarar var. Adana'da 749 yabancı sermayeli şirket bulunuyor. Bu rakamda en yüksek pay 281'le Suriyeli şirketlere ait.

Bunu 81 firmayla Almanya, 50 şirketle Irak izliyor. Yabancı yatırımların yüzde 53,54'ünü, yani yarım fazlasını toptan ve perakende ticaret şirketleri oluşturuyor. Ceyhan Enerji İhtisas Endüstri Bölgesi ile Adana'nın daha fazla yabancı yatırım alması bekleniyor.

Bugün 6 kategoriye ayrılan bölgesel teşvikte Adana 3'üncü bölge teşviklerinden yararlanıyor. Yatırımın OSB'de yapılması durumunda işletmeler 4'üncü

BİNDE 7
(İhrac Ürünlerinde
Yüksek Teknoloji
Düzeyi)

11
(1000 ve Üzeri
İşçi Çalıştırarak
İşletme)

3 MİLYAR 117
MİLYON DOLAR
(Adana'nın 2022
İhracatı)